

(12)
SİYASET VE AHLAK İLİŞKİSİ
Yrd. Doç. Dr. Elnur Hasan MİKAİL
Ferhat ATEŞ

GİRİŞ

Tarihten günümüze, iktidar erkini, otoriteyi elinde bulunduran, bir diğer deyişle; yönetilenler hakkında karar veren, onların uymak zorunda olduğu yasaları belirleyen; kişi-ler, kurum veya kuruluşlar, bu erki kullanırken, yönetilenlerin; değer yargılarını, yaşam tarzlarını, kaygılarını, sosyo-kültürel ihtiyaçlarını kısaca; ilgili kitleye, devlet-toplum olma özelliği kazandıran bütün dinamikleri, göz önünde bulundurmak, siyasi kararların, üretilecek çıktılarını merkezine, gerçek anlamda toplumu yerleştirmek, şüphesiz uzun soluklu siyasi başarılar ve bunun yanı sıra, insan için onuruna yakışan, ahlaki bir siyaset anlayışının da her an var olmasını sağlayacaktır. Böyle bir sonuca varmak için, yönetim anlayışında, ahlak kurallarının uygulanıp uygulanmaması, önem derecesi yüksek bir belirleyici ölçüt olmuştur. Nitekim kişiliğini, benliğini, özünü ve iradesini denetleyemeyen ve idare edemeyenler, idaresine talip oldukları toplumları ve memleketleri de idare edemezler çünkü ahlak insanın kendisini idare etme sanatı ise siyaset de toplumu idare etme sanatı olarak tanımlanabilir.¹¹⁰

Batı Avrupa’da 17. yüzyıldan başlayarak 18. yüzyılda “Aydınlanma Felsefesinin” etkisiyle “saf-akıl” ve bilimin temel alınarak geleneksel, toplumsal kuruluşlar, edebiyat, sanat, siyaset ve günlük yaşamın artık zamanını doldurduğu, bu yüzden bunların bir kenara bırakılıp, “yeni bir kültür” icat edilmesi gerektiği şeklindeki, “Modernizm” çerçevesinde gerek bireysel gerekse toplumsal hayatın her alanında, seküler politikaların uygulanmasına hız verilmiştir.¹¹¹ Avrupa’dan, dünyaya yayılan bu anlayışın arka planındaki katı-pozitivist düşünce akımı, deney ve gözlemi, gerçek ve iyi olana varılacak tek yol olarak belirlemiştir. Dolayısıyla manevi olarak nitelendirilebilecek, daha çok rasyo-akıl ve duygulara hitap eden birçok temel toplum dinamiği gibi ahlak kuralları da siyaset ve yönetim içinde belirleyici fonksiyonunu yitirmiş, tasfiye edilmeye başlanmıştır.

Osmanlı Devleti’nde, Pozitivizm geleneği, Osmanlı modernleşmesiyle birlikte kısmen başlamış, Cumhuriyet’ten sonra ise bizzat toplum üzerinde uygulanan bu “medeniyet değiştirme projesi”nin yıkıcı etkileri somut olarak, hissedilmeye başlanmıştır.¹¹² Nitekim günümüzde Siyaset ve ahlak; birbirine karşıt iki kavram olarak algılanmakta tamamen ayrı dünyalara hitap ettikleri görülmektedir. Oysa bu durumun tam tersinin geçerli olması, siyaset ile ahlak arasında zorunlu bir uyumun, olması gerekmez mi? Bu sorulara iki farklı cevap verebilir: Birinci cevap; evet, muhakkak siyaset ve ahlak arasında bir ilişkinin, uyumun, olması gerekmektedir. İkinci cevap ise; siyaset ve ahlak kesinlikle birbirinden bağımsızdır, şeklinde olabilir. Ancak bu durumda, Siyasetten ahlakı çıkardığımız zaman geriye “ahlaksız bir siyaset anlayışı” kalır ki, bunun yıkıcı sonuçları toplum üzerinde vuku bulacaktır-bulmuştur. Bu inceleme; daha çok birinci cevabın doğru olduğu ve gelinen noktada, sağlıklı bir temele oturtulmuş “ahlak siyasetinin” mümkün olabileceği fikri üzerinde hareket edilerek oluşturulmaya çalışılmıştır. Nitekim ahlak kuralları; siyasetin sağlam taşıyıcı sütunlarıdır. Siyasetin ve siyasetçilerin, dolayısıyla siyasi kararlar doğrultusunda hareket etmek durumunda olan yönetilenlerin, en büyük düşmanı, ahlaki değerlerin yok sayılması başta olmak üzere, adaletsizlik, etik dışı uygulamalar, yolsuzluk, usulsüzlük, haksızlık, yozlaşma ve çürümedir. Siyaseti gözden düşüren, depolitize edilmiş, gerçek anlamda kendi çıkarlarını

¹¹⁰ Ali Bakkal, “Medeniyet-Siyaset İlişkisi,” 2009, http://www.guneydogutv.com/author_article_detail.php?article_id=63, (2 Mayıs 2011).

¹¹¹ Fuat Keyman, “Türkiye Siyasi Tarihi ve Demokratikleşme,” **Türkiyenin Politik Tarihi**, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya, Hüsnü Kapu, Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, s.18.

¹¹² Yusuf Kaplan, “Bir Siyaset ve Ahlak Semiyolojisi,” 2007, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=4256&y=YusufKaplan>, (3 Mayıs 2011).

farkında olmayan kuşakların yetişmesi ve halkı siyasetten soğutan en önemli etken, siyasi uygulamaların, toplumu çürümeye, yozlaşmaya iterek ahlaklı davranışı istisna ve ahlsızlığı da kural haline getirmesidir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bilindiği üzere sosyal bilimlerde, bazı kavramlara ilişkin, kesin ve net sınırların çizilmesi, bu şekilde tanımlamaların yapılması, toptan ret-kabul esaslarına dayanan çözümlenmeler; sağlıklı sonuçlara ulaşılmasına engel olabilmektedir. Farklı çevrelerce, farklı tanımları olan birçok kavram arasında “siyaset” ve “ahlak” kavramlarının da yer aldığından söz edilebilir. Bu anlamda daha çok genel kabuller üzerinden tanımlamaların yapılmasının yanı sıra, marjinal sayılabilecek tanımlara da yer verilecektir.

1.1. Siyaset

Siyasetin ne olduğu ya da nasıl tanımlanacağı konusunda tam bir anlaşma yoktur. Her bilim dalında tanım vermek güç ve bir dereceye kadar yanıltıcı bir uğraştır. Tanım genellikle kolay anlaşılır ve açık seçik de olmaz; okuyucunun belleğinde kolayca yerleşmez.¹¹³ Bilinen tarihten günümüze kadar siyaset, her zaman ilgi çekici olmuştur. İnsanlar tam anlamıyla nasıl yaşamaları gerektiği konusunda ortak bir fikre sahip olmadıklarından farklı sorunlara farklı çözüm önerileri geliştirerek, evrensel veya yerel ortak paydalarda buluşma konusunda birçok sorunla karşılaşmıştır. Aristo’ya göre, siyaset, insanların kendi hayatlarını iyileştirmek ve “İyi Toplumu” yaratmak için giriştikleri faaliyettir.¹¹⁴ Siyaseti en üstün bilim yapan da bu işlevidir. Siyaset her şeyden önce sosyal bir faaliyettir; daima bir diyalogdur, asla bir monolog değildir. “Toplumun halka dair yaptığı tüm etkinliklerdir.” Bu durumda siyasetin var olabilmesinin ön koşulu birden fazla bireyin aynı ortamda etkileşim içinde yaşamasıdır. Ancak insanların karşılıklı sosyal etkileşimini “siyasi” yapan unsurların ne olduğu konusunda da ortak bir görüşten söz edilememektedir.

Siyaset en geniş anlamda, insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir. Dolayısıyla siyaset, “çatışma” ve “işbirliği” olgularıyla karmaşık bir bağlantı içindedir. Bir yandan rakip fikirlerin, farklı isteklerin, rekabet eden ihtiyaçların ve çatışan çıkarların varlığı, insanların beraberce tabi oldukları kurallar hakkında hemfikir olmamalarını beraberinde getirirken; diğer yandan, insanlar bilirler ki bu kurallar üzerinde etkili olmak veya onların yürürlükte kalmasını sağlamak için birlikte çalışmak, “el birliği etmek” zorunluluğu söz konusu olacaktır. İşte bu nedenle, siyasetin temel özelliği, genellikle rakip görüşlerin ve birbiriyle rekabet halindeki çıkarların uzlaştırıldığı bir çatışmayı çözme süreci olarak tasvir edilir. Ancak siyaset bu geniş anlamıyla tüm çatışmaları çözüme kavuşturulduğu alan olarak değil, bunun başarılmasından çok, bir “çatışma çözümü arayışı” olarak düşünülebilir.¹¹⁵

Genel olarak, siyasetin anlamını netleştirmeye yönelik çabaların sonuçsuz kaldığı görülmektedir. Siyaset kelimesinin gündelik dilde kullanımından kaynaklanan bir yığın çağrışımın (tarafgirlik, kirli işler, sıkıntı, dert, kaos, hapis cezaları, idam kararları, şiddet, manipülasyon, yalan) olmasının yanı sıra saygın otoritelerin bile bu kavram üzerinde hemfikir olmayışları (iktidarı kullanma, otoriteyi kullanma, kolektif karar alma, kıt kaynakların tahsisi, aldatma ve manipüle ederek yönetim) bu durumu doğrulamaktadır. Esasen bu kadar çok anlamı içinde barındıran siyaset kavramı karmaşık olduğu kadar zengin ve heyecan vericidir.

Siyaset; toplum bütünlüğünü sağlama, kişisel çıkarlara karşı toplumun çıkarlarını koruma, genel yararı ve insanların ortak iyiliğini sağlama, aynı zamanda toplum içindeki değerlerin (maddi kaynakların) dağıtımıyla da ilgilidir. Kimilerine göre de kaynakların paylaşımı sırasındaki çatışmadır.¹¹⁶

¹¹³ Oral Sander, *Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918’e*, Ankara, İletişim Yayınları, 1994.

¹¹⁴ Tahir E. Şahin, *Bilim, Bilimler ve Bilgi Alanları*, Ankara, Dikey Yayıncılık, 2006, s. 256.

¹¹⁵ Andrew Heywood, *Siyaset*, Ankara, Liberte Yayınları, Şubat 2006, s.2.

¹¹⁶ Münici Kapani, “Politika Bilimine Giriş”, 13. Baskı, s.18 ve 19, 2008, <http://www.yedisu.org/upload/Siyaset%20nedir.pdf>, (5 Nisan 2011)

Yöneten ve yönetilen kesimler arasındaki karşılıklı mücadelenin, asgari bir anlaşma temeli üzerine inşa edilmesi gerekmektedir. Çünkü siyaset asgari anlaşma temeli üzerine toplumsal barışı ve düzeni sağlamaya çalışır. Sürekli şiddetin kaos'un, anarşinin olmaması için, bir araya gelerek yaşamak için; insanlar asgari müştereklerde mutabakata varmak zorundadır. Bu huzur ve barış ortamını sağlayacak en ideal ensturman olarak da siyaset yapma sanatı görülmektedir. Bu durum sonucunda toplumda yöneten-yönetilen kesimin var olması ve yöneten kesimin iktidarı ellerinde bulundurmaları kaçınılmaz olarak görülmektedir. Tarihsel süreç içinde, toplumda iktidarı elde etmek ve korumak, daha çok, güç kullanarak sağlanmasına karşın 19.yy.dan itibaren, kısmen de olsa, halkın rızası dâhilinde gerçekleşmeye başlamıştır. Bir diğer deyişle; artık kitleler krallarını kendileri seçmeye başlamışlardır. Şüphesiz, siyasetin olması gereken, işlevini yerine getirebilmesi için, daha açık bir tabirle; insanların ortak yaşamını barışçıl yollardan sürdürebilmesi için; iktidarda yalnız güç unsurunun bulunması yeterli değildir. Bununla birlikte rıza unsurunun da yer alması gerekmektedir.¹¹⁷ Bu noktada siyaseti felsefi gelenek doğrultusunda incelediğimizde; entelektüel çalışmaların en eski alanlarından birisi olan siyaset, ilk başlardan bu yana felsefenin, tarihin veya hukuk'un bir dalı olarak görülmüştü. Siyasetin temel amacı, beşeri toplumun dayanması gereken temel prensipleri meydana çıkarmaktı. Ancak 19.yy.ın sonlarından itibaren, gittikçe artan bir şekilde, felsefi vurgu yerini, siyaseti bilimsel bir disipline çevirmeye yönelik bir girişime bırakmaya başladı. Bu gelişimin en yüksek noktasına ise, önceki geleneğin anlamsız bir metafizik olarak açıkça reddedildiği, 1950'lerde ve 1960'larda ulaşıldı. Ancak o zamanlardan beri katı bir siyaset bilimi tutkusu azalmaya başladığı, siyasi değerlerin ve normatif teorilerin daima önemli olduğu fikri yeniden kabul edilmeye başlandı. Eğer herkes tarafından kabul edilebilecek evrensel değerlere ulaşmayı öngören "geleneksel" çaba terk edilirse hakikatin ortaya çıkarılmasının tek aracı olarak, bilimin sağlayacağı ısrarı kalıyordu.¹¹⁸ Oysa bugünkü son şekliyle bu disiplin çok daha zengin ve heyecan uyandırıcıdır. Şüphesiz bunun sebebi birçok teorik yaklaşımı ve çok çeşitli analiz yöntemlerini bizlere sunmuş olmasıdır.

Siyasi analizin kökleri Eski Yunan'a ve genellikle "siyaset felsefesi" olarak isimlendirilen geleneğe kadar yürütülebilir. Siyaset felsefesi, temelde etik, yerleşik veya normatif sorunlarla meşgul olurdu. Eflatun ve Aristo genellikle, siyaseti analiz ederken, felsefi geleneğin kurucu babaları olarak anılırlar. Eflatun ve Aristo geleneğinde, daha çok ideal bir toplum tasviri söz konusu olsa da tek ve kesin bir sonucun ötesinde eleştirel bir bakış açısıyla "mevcut durum" ve "olması gereken durum" arasındaki analize dayanmaktadır. Dolayısıyla siyaset felsefesinin toplumda beliren etik sorunlara çözüm üretme serüveni, Eski Yunan'da başlayarak ilerlemiş ve günümüze kadar -kısmen de olsa- gelmeyi başarmıştır. Bu noktada siyasetin ahlaki kuralları belirlemesi değil daha çok karşılıklı bir etkileşimin olması gerekmektedir. Böylece ahlaktan kopuk tamamen rasyonalist, amaca ulaşmak için her yolun mubah görüldüğü Makyavelist politika anlayışının referans alınmasının aksine toplumun iç dinamiklerinin, göz önünde bulundurulması ve bu doğrultuda hareket edilmesi ilgili toplum için çok daha sağlıklı sonuçlar doğuracaktır.

1.2. Ahlak

Ahlak, siyaset alanında olduğu gibi yaşamın diğer birçok alanında önemli bir yere sahip olmuş ve varlığını sürdürebilmiştir. Böylece ahlak, doğrudan doğruya yaşamın içinde var olagelmıştır. Yaşadığı toplumun oluşturduğu kurallar bütünü içinde yaşayan birey bu kurallara boyun eğmek, içselleştirmek veya yadsımak gibi tercihlerde bulunurken, kendisine (vicdan) veya içinde var olduğu topluma-topluluğa (hukuk, din, örf-adet vb kurallar bütünü)

¹¹⁷ Nur Vergin, *Siyasetin Sosyolojisi, Kavramlar Tanımlar Yaklaşımlar*, Ankara, Bağlam Araştırma Dizisi, 2001, s.72.

¹¹⁸ Heywood, *Siyaset*, s.15.

hesap vermek durumunda kalmaktadır. Bunun sonucunda bireyi çevreleyen bağlayıcı veya bağlayıcı olmayan belli ilkeler, doğrular ve kurallar bütünü baş göstermektedir.¹¹⁹

Ahlak kelimesi, Arapça “hulk” ve “hılk” kelimelerinden türemiştir. Birincisi, “yaratılış (fitrat)” ve insanın yaratılış ve ruh özelliklerinin tümünü dile getiren bir deyiminin çoğulu olarak “huylar, seciyeler, mizaçlar, adetler, alışkanlıklar” anlamına gelirken, ikincisi “yaratılmış” veya “yaratıklar”, yani halk veya toplum anlamındadır.¹²⁰ Ahlak kelimesinin Arapçadaki kelime anlamlarına bakıldığında toplumun ve geleneklerin iç içe geçmiş bir harmonisi görülmektedir.

Ahlak; belli bir dönemde, belli insan topluluklarıncı benimsenmiş olan, bireylerin birbiriyle ilişkilerini düzenleyen törel davranış kurallarının, yasalarının, ilkelerinin toplamıdır. Etik ise ahlaksal alanın özünü, temellerini araştıran bilim; insanın kişisel ve toplumsal yaşamdaki ahlaksal davranışlarıyla ilgili sorunları ele alıp inceleyen felsefe dalıdır. Ahlak felsefesi olarak da adlandırılan etik, “iyi nedir” ya da “ne yapmalıyız?” gibi soruları kendisine ödev olarak koyan felsefe dalı olarak da bilinir.¹²¹

Etik ya da ahlak felsefesi, ahlak denilen fenomen üzerinde düşünme, ahlak üzerine felsefe yapma anlamına gelmekle beraber ahlak üzerinde görüşler çeşitli olabilmektedir. Tarihsel süreç içerisinde, toplumların sürekli olarak değişen dinamiklerine göre ahlak felsefesi de farklı çözüm önerileri üretmiştir. Ancak hepsinde ortak olan amacın “ahlaklılık” olduğu görülmektedir.

Ahlakın, amacının veya kaynağının farklılık arz etmesinin yanı sıra toplum içinde en önemli fonksiyonu; insanların toplum içindeki davranışlarını ve birbirleriyle ilişkilerini düzenlemek amacıyla başvurulan kurallar dizgesi, başka insanların davranışlarını olumlu ya da olumsuz biçimde yargılamakta kullanılan ölçütler bütünü olmasıdır. Ahlakta temel unsur ne kendine ne de başkasına zarar vermeden yaşamaktır. Tarih boyunca her insan topluluğunda ahlak dizgesi var olmuştur. Bu dizge toplumdaki topluma ve aynı toplum içinde çağdan çağa değişiklik göstermiş olsa da bireyin, toplumun öteki bireylerine karşı ödevinin ne olduğunu sürekli olarak hatırlatmıştır. Tam da bu noktada insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetler olarak siyaset ve insanların toplumsal hayattaki davranışlarına olumlu yönde etki etme amacıyla olan ahlak arasında bir nevi erek birliği olması kaçınılmaz bir sonuç olmaktadır.

Ahlak konusu, çeşitli incelemelere konu olmuş, “Milli ahlak”, “Sosyal ahlak”, “Post modern ahlak” başta olmak üzere birçok alana hitaben yapılan çalışmalar, ahlak-siyaset ilişkisinin önem derecesinin de göstergesi olmuştur.

2. SİYASET VE AHLAK İLİŞKİSİNDE TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Siyasetin var olabilmesinin ön koşulu; insanların topluluk veya toplum halinde yaşamalarıdır. Tek kişiyle siyaset olmayacağı, siyasetin diyalog üzerine kurulduğu; uzlaşılan ve defaatle belirtilen bir çıkarsamadır. Aynı şekilde ahlak kurallarının ilk olarak ortaya nasıl çıktığı incelendiğinde; din, kültürel değerler, örf-adet hatta coğrafi konumun etkisiyle oluşan-oluşturulan değerlerin harmonisinden oluşmuş karmaşık bir yapıya sahip olan ahlak kavramıyla karşılaşmak mümkündür. Bu durumda ilk din anlayışının, ilk kültürün veya ilk örf adetlerin toplumda nasıl var olduğuna bakılması gerekecektir. Birçok sosyologun uzlaştığı önemli bir esas; ahlak anlayışları temel olarak toplumların "dini değerleri"ne dayanır. Bunun yanında akıl-bilgi, duygu, kural, örf-adet, kültürel hatta coğrafi değerlerin de ahlaka kaynak olabileceği şeklinde kaydadeğer çeşitli görüşler mevcuttur. Bu çeşitli düşüncelerden hareketle, ilgili kaynakların nasıl ortaya çıktığına yanıt verebilmek için çok uzak geçmişe eğilmek gerekecektir. Uzak geçmiş, arkeologların ve tarihçilerin araştırmalarından kısmen ortaya çıkabilir. Burada üzerinde durulması gereken nokta dini, kültürel, v.s. kuralların da ancak toplumsal hayatla birlikte, siyasaları etkileyerek, uygulanmaya başlanmış olmasıdır. “Nitekim

¹¹⁹ Sibel Öztürk Güntöre, **John Stuart Mill’in Ahlak Anlayışı**, İzmir, İlyayayınevi, Birinci Baskı, 2004, s.13.

¹²⁰ Ali Seyyar, “Sosyal Ahlak nedir?”, 2008, <http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sa.htm>, (5 Mayıs 2011)

¹²¹ Güntöre, **John Stuart Mill’in Ahlak Anlayışı**, s.17.

dinin veya dinlerin varlığı ve toplumsal hayatta pratik olarak yaşanması aynı şeyi ifade etmemektedir.” Bu durumda siyaset ve din unsurları ancak topluluk halinde veya toplumsal yaşamla birlikte karşılıklı etkileşim halinde olmuş ve bu durum tarihsel süreç içinde bir takım değişiklikler göstermesinin yanı sıra günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Bu tarihsel süreç içinde siyaset ve siyaset üzerinde, doğrudan veya dolaylı olarak, etkiye bulunmuş olan ahlak kuralları arasındaki etkileşim ve değişimi incelemek; günümüz siyaset-ahlak ilişkisini tahlil etmekte yarar sağlayacaktır.

2.1. Klasik Yunan Anlayışında, Siyaset ve Ahlak İlişkisi

Ahlak kurallarının siyaset üzerindeki etkisinin tam ve kesin olarak ne zaman başladığı hakkında çok daha eskilere atıfta bulunulabilmekle beraber, ilgili incelemede, daha somut olması açısından, Antik Yunan Dünyasıyla birlikte başlamak uygun görülmüştür. İlk yunan toplumu, genellikle siyasal, dinsel veya ailevi bağlılıklar arasında ayırım yapmayan ya da onları birbiriyle çatışır olarak gören bir birlik-bütünlük kaygısıyla karakterize edilmiştir.¹²² Daha çok dini, ailevi ve siyasal normların karşılıklı tanımladığı ve bireylerin tabi oldukları özel rolleri ve yükümlülükleri güçlendirdiği anlamda onlar, birbirine bulandı ve örtüştü. Anne-babaya itaat, dini emirlerle desteklenmişti ve krala-siyasi güce itaat daha çok aynı yolla, birisinin babasına itaat ettiği varsayılarak talep edilmişti. Ayrıca terimin tam olarak modern anlamıyla bireyselliği tanımanın yerine; devlet, tanrı ve aileye yönelik yükümlülüklerin bir uyum içinde olacağı kabul edilmişti ve bunlar kişinin görevlerinde öncülük eden, kişileri birbirine bağlayan geleneğin bir parçası olarak kabul edildiği için sorgulanamazlardı. Geleneğe ve geleneksel değerlere sorgusuz sualsiz saygı, bireyi otoriteyle anlaşmazlığa değil saygıya zorladı aksi halde ciddi problemlerin doğacağına inanıldı. Milattan önceki altıncı yüzyılın antik yunanlıların dünyası, bilim öncesi, rasyonellik öncesi bir dünyaydı, akıl ve temel bilimsel düşünce, dünyayı açıklamak için kullanılmazdı. Genellikle toplumun yasaları ve kuralları için rasyonel açıklamalar, ne beklenir ne de sunulurdu, çünkü hiç kimse bu toplumsal kuralları sorgulama cüretinde bulunamazdı. Bu kurallar herkes tarafından veya çoğunluk tarafından kabul edilen geleneklere dayalıydı. İktidar gücünü elinde bulduran kral tarafından garantörlüğü yapılan bu geleneklerin içinde, günümüz koşulları göz önünde bulundurulduğunda, birçok yanlış uygulamalarının olmasının yanı sıra toplumsal birlikteliği sağlayan, önemli sayılabilecek aynı zamanda sorgulanamaz nitelikte ahlaki kurallarının olduğu da görülmektedir.¹²³ Bu anlamda bir ahlak anlayışının ne kadar “ahlaki” olduğu tartışma konusu olmakla birlikte, özgür düşüncenin önüne devasa setler çektiği tarihsel bir gerçekliktir.

Milattan önce beşinci yüzyılda, bu geleneksel efsane-mit merkezli bakış açısı değişmeye başladı, dünyayı anlama çabaları daha kalıcı hale geldi ve felsefenin doğmasına neden oldu. Sokrates (M.Ö. 469–399)’ten önceki pek çok filozof, evreni açıklamaya çalıştı. Sokrates ise genellikle antik Yunan’ın ahlaki ve siyasi dünyasını sorgulayan ilk filozof olarak kabul edilir. Sokrates’in “erdem” kavramının içeriğinin çok anlamlı olmasıyla birlikte ahlaklı davranışların önemine vurgu yapmıştır. İktidarın bireyler üzerindeki olumsuz etkiye bulunduğunu belirten Sokrates, yurttaşların ne pahasına olursa olsun erdemli olmaktan taviz vermemeleri gerektiğini vurgulamış nitekim bunu, hayatı pahasına olsa da, uygulayarak göstermiştir. Bu dönemde Homeros, Hesiod, Thucydides, Herodot, gibi şair ve oyun yazarlarının da o dönem için mevcut düzeni, siyasal ve ahlaksal yapıyı eleştiren oyun ve hikâyeleri olmuştur. Özellikle Sophocles (M.Ö. 496–406) ve Aristophanes (M.Ö. 447–385)’in oyunlarında siyasal sorunların ve geleneksel kuralların sorgulandığı görülmektedir. Bu kişilerin öncülüğünde açığa çıkarılan, toplumsal çatışmalar, gelecek 2500 yıl için hem antik Yunan hem de Batı siyasal felsefesindeki önemli konuları önceden ima etmiştir.¹²⁴

M.Ö.431–404 yılları arasında Atinalılar ve Sıpartalılar arasında yapılan Peloponnes Savaşında Atinalıların yenilmesi sonucunda, Atinalıların çoğu kabile atalarından miras

¹²² Tennenbaum, Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)*, s.29.

¹²³ Tennenbaum, Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)*, s.30.

¹²⁴ Sander, *Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918’e*, s.35.

aldıkları geleneksel inançlara güvenlerini kaybetmişlerdi. Onlar için, adaleti bulmak, artık tanrıların iradesine dayanan eski gelenekleri takip etme sorunu değildi. Atinalılar, kafaları karışık ve arayış içinde hayatlarını sürdürürken Sokrates'in öğrencisi olan Platon(M.Ö. 427–347)'un “Adaleti savunma” felsefesiyle tarih sahnesine çıktığı görülmektedir. Ona göre “adalet”, herkesin kendisini tam olarak gerçekleştirmesini ve gerçek doğasını (form) yerine getirmesini sağladığı için “siyasal hayatın en yüce amacıdır.” En derindeki varlığımızda hepimiz adaleti arama dürtüsüne sahibiz ve bireysel zekâlarımızın veya doğalarımızın izin verdiği ölçüde onu aramakla yükümlüüz.¹²⁵ Platonun topluma yol gösterici bilgeliğinin sonucunda adaletin referans olarak alınması aynı zamanda ideal bir ahlak anlayışının da nüvelerinin atılması anlamına gelmektedir. Artık geleneksel ahlak kuralları adalet süzgecinden geçirilerek tekrar toplumun önüne koyulacak ve bu doğrultuda hareket edilerek yeni bir ideal yaşam anlayışı hâkim olmaya başlayacaktır. Böylece siyaset alanında adil olan bütün ahlak kuralları da varlığını sürdürmüş olacaktır.

M.Ö. 384–332 yılları arasında yaşayan Aristoteles “Politika” isimli eseri, birçok konudaki görüşlerinin bir özeti durumundadır. Temel kaygısı adalet olan Platon'dan farklı olarak Aristoteles'in odak noktasında “toplum” vardır.¹²⁶ Bu, Aristoteles'in adalet ile ilgilenmediği anlamına gelmez. Fakat Aristoteles adaleti göksel bir formun yeryüzündeki temsilinden çok, güncel bir toplum içinde bulunan bir şey olarak düşünür. Aristoteles, kaba istek veya arzuları ifade eden duyguların, devletin içinde, derhal akıl tarafından kontrol edildiği uygun bir yerinin bulunduğuna inanır. Akıl, kaba istekler üzerindeki bu kontrolü, “altın orta” ilkesi izlendiğinde yapar. Altın orta, Aristoteles'in doğru davranışa götürecektir mevcut en iyi rehber düşüncesidir. Herhangi bir yöndeki aşırılık ya da aşırı uçlar, birçok şeyin değerini zedeleyebilir. Böylece iyi bir devletin öncelikli görevlerinden biri; düzenlenmesi gereken şeylerde uygun ortayı belirlemek ve bu ortayı yasalara dönüştürmektir. Aristoteles, iyi yasaların, iyi örnekler sunduğuna ve insanlara, iyi bir devletin temelini oluşturan iyi alışkanlıklar aşıladığına inanır. Altın orta, bir tür dengedir, gerek bireysel gerek toplumsal anlamda belli ölçülere göre hareket etmek hem kişisel anlamda hem de toplumsal ilişkilerde mutluluğu getirecektir. Altın orta, birçok noktada ahlak kurallarıyla örtüşmektedir daha genel bir anlatımla ahlakın kapsamı içinde bulunan kurallar bütünüdür. Dolayısıyla Aristoteles'in “devletin altın orta kurallarına göre politikalar üretmelidir” şeklindeki görüşü, bizleri; siyaset ve ahlak kurallarının etkileşim içinde olduğu veya olması gerektiği şeklinde bir düşünceye sevk etmektedir.

2.2. Helenistik Dönem'de, Siyaset ve Ahlak İlişkisi

Aristoteles'ten sonra siyasal düşünce ciddi bir değişim geçirdi. Yunanlılar, siyaseti, siyasal teoriyi ve yurttaşlığı, polislin ya da küçük homojen, yüz yüze demokrasinin terimleri içinde tanımlamışlardı. Buna karşılık çok sayıda tarihsel olay, Yunan siyasal düşüncesinin ideallerini ortalama insanın günlük politikasıyla ilişkisiz hale getirdi. Büyük İskender (M.Ö. 356–323), “Polisi” yıktı ve Yunan topraklarından Hindistan'a uzanan fetih yoluyla devasa bir imparatorluk kurdu. Bunun sonucunda iktidar erki tek kişide toplanmış ve artık sıra bu erki meşrulaştırmak için çeşitli dayanakların oluşturulmasına gelmiştir. Bu dönemde “Stoacılık”; insanların evrendeki en uygun rolünün, doğaya uygun bir hayat sürmek olduğu anlayışıyla ortaya çıkmış yeni bir felsefedir. Stoacılık, aynı zamanda insanın eşitliğine bağlılığını ve var olan siyasal sınırları ve hudutları aşan dünya topluluğuna üyeliği benimseyen bir evrenselliğe de vurgu yapmaktadır. Ahlakî, siyasal ve dini imalara sahip olan bir felsefe olarak Stoacılık, yurttaşlığı ve otoriteyi, bütün bireyleri evrensel doğa yasası olan aklın ilkelerine göre düzenlenmiş bir dünya toplumunun eşit olan üyelerini yeniden tanımlar.¹²⁷ Evrensel doğa yasasının içinde bütün dünya yurttaşlarını ilgilendiren kuralın olması ve toplumun bu kurallar çerçevesinde hareket etmesi birtakım ahlakî kuralların da ilgili yasa içinde yer aldığını göstermektedir. Nitekim ahlakî kuralın taşıyıcı gücü, eski Yunandan ortaçağa kadar

¹²⁵ Cemil Oktay, *Siyaset Bilimi*, İstanbul, Alfa Yayınları, 2003, s.27.

¹²⁶ Tennenbaum, Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)*, s.77.

¹²⁷ Güntöre, *John Stuart Mill'in Ahlak Anlayışı*, s.40.

özellikle batı dünyasında, daha çok; yazılı veya yazısız kurallar, örf-adetler, gelenekler, çok tanrılı dinler olmuştur. M.S.378 yılında İmparator Theodosius'un Hıristiyanlığı, Roma İmparatorluğunun resmi dini haline getirmesiyle birlikte dini kurallar, kısmen de olsa ahlaki kurallar, siyasi iktidarın kullanılmasında önemli bir yere sahip olmuştur.

2.3.Ortaçağ'da, Siyaset ve Ahlak İlişkisi

Roma İmparatorluğu'nun Doğu ve Batı Roma olmak üzere ikiye ayrılmasıyla birlikte ve beşinci yüzyılda batı romanın yıkılmasının ardından neredeyse dokuzuncu yüzyıla kadar büyük dünyevi kurumlar yoktur. Bu, Batı Avrupa'da her türlü siyasi iktidarı elinde bulunduran tek büyük kurumun kilise olduğu anlamına gelmektedir. Kilise, siyasi ve dini değerleri birleştirerek Avrupa'nın yöneten gücü haline geldi. Dünyevi gücün Hıristiyan doktriniyle birleşmesi, bu süre boyunca çoğu siyasi tartışmanın konusu olmuştur.¹²⁸ Bundan sonraki süreçte Kilise, İsa'nın "Sezar'ın hakkını Sezar'a verin" ricasına rağmen, Konstantin Bağışı (Donation), Papa Gelasius'un "İki Kılıç kuramı", Hıristiyan Kozmolojisi gibi dayanaklar göstererek; Tanrının gücünün, yeryüzündeki yegâne temsilcisi olarak kendini ilan etmiş ve bütün dünyevi kurumların kiliseye tabi oldukları inancı meşru bir zemine oturtulmaya çalışılmıştır. Bu paradoks, Avrupa'da toplumun gelişmesi ve dinin orijinal yapısına zarar verdiği kadar ahlak üzerinde de olumsuz bir izlenim bırakmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi ahlak ve din olguları çoğu zaman iç içe geçmiş bir şekilde karşımıza çıkmaktadırlar. Esasen aydınlanma felsefesiyle birlikte, toplumda; dini kurallara, manevi duygulara ve nihayetinde ahlaki kurallara karşı, deney ve gözlemin yegâne gerçek olarak vurgulandığı, katı pozitivist söylemin, dışlayıcı ve sert tutumun arka planında kilisenin bu uygulamalarının, önemli derecede etkisinin olduğu belirtilmektedir. Daha klasik bir tabirle, "ortaçağ olmasaydı; rönesans, reform, aydınlanma felsefesi ve modernizm gibi kavramlar olmayabilirdi."

2.4. Modern Çağdan Günümüze Siyaset ve Ahlak İlişkisi

Eğer Ortaçağ'dan Modern Dönem'e geçişi şahsında temsil eden bir filozof varsa, o, İtalyalı Niccolo Machiavelli (1469–1527) dir. Machiavelli, Orta Çağların bazı temel fikir ve kurumlarının reddedilmesiyle tanımlanan bir dönem olan Rönesans Dönemi'nin (1250–1600) beli bir kesitinde yaşamıştır. Artık Ortaçağ'ın miras alınan statüsüne veya ilişkilerine bağlı olmak yoktu, insanlar toplumun, hem dünyevi hem de dini kazanımlara sahip olduğu düşüncesinin yerini, insanları sadece dünyevi sorunlara yönelten modern bir felsefe almış bulunmaktaydı. Niccolo Machiavelli'ye göre realiteden doğru bir şekilde haberdar olmak, güçlü ve istikrarlı bir hükümete öncülük edebilir. Bu yenilenme programını başarıyla sonuçlandırmak için insanlar özel ahlakın kamusal işlere uygulanamayacağını farkına varmalıydılar. Siyaset, etikten, ahlaktan ve dinden ayrılmalı otonom bir halde hareket etmelidir. Eğer önemli hedeflerine ulaşmaları gerekiyorsa insanlar, cömert değil cimri, sevilenden çok korkulan, dinsiz ve hilekâr olmalıydılar.¹²⁹ Kısaca hayatın bütün merhalelerinde saf akıl ile hareket edilirse başarıya ulaşılacağını savunan, Niccolo Machiavelli, etik, ahlak, din, gelenek vs. unsurları bireylerin özeline yaşamaları gerektiğini ve realiteler üzerinde hareket edilmesini savunarak, toplumsal yaşama realitesini göz ardı etmesinin yanı sıra, Modernizm, Modernite, kavramlarının ahlaki kurallar üzerindeki yıkıcı etkisine¹³⁰ de zemin hazırlamıştır. Bireylerin veya devletlerin nihai amaçlarının başarıya ulaşmasının zemininde "ahlaksız bir siyasetin" varlığından söz edilebilmekle beraber bu başarının uzun süreli olup olmayacağı, bireysel-toplumsal mutluluğu ve toplumsal barışı sağlayacağı şüphesiz tartışmaya açıktır.

16. ve 18. yüzyılları arasında gerçekleşmiş olan birkaç büyük devrimden biri olarak gösterilen Protestan Reformu, Ortaçağ Hıristiyanlığının yekpare düzenini kırarak, sonraki yüzyıllarda önemi giderek artan bir takım fikirler bırakmıştır. Bu fikirler; anayasacılık, sosyal

¹²⁸ Tennenbaum, Schultz, **Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)**, s.134.

¹²⁹ Tennenbaum, Schultz, **Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)**, s.174.

¹³⁰ Oktay, **Siyaset Bilimi**, s.37.

sözleşmecî devlet görüşleri, bireysel vicdan hakkı, iktidarın kaynağının halk olduğu ve eğer liderleri belirli kurallara riayet etmezlerse bireylerin harekete geçmeleriyle ilişkiliydi. Bundan sonraki süreçte, Kopernik, Bacon, Descartes ve Newton ile birlikte modern siyasetin bilimsel temelleri atılmaya başlanmıştır. Bilimsel düşünürler, siyasal düşüncenin temelini akıl olduğunu savunmak suretiyle, evrenin yapısını yeniden şekillendirdiler. Bu dönem de Bacon, ahlak anlayışı içinde din ve ahlak konularının birbirini bağlamadığını belirtmiş bu anlamda ahlak alanına bir nevi özgürlük kazandırmış, din olmadan da ahlaklı olunabileceğini savunmuştur. Ancak bu dönemde Kilisenin tutumu göz önünde bulundurularak bir değerlendirme yapıldığında “iyi olanı” ayakta tutabilecek tek unsurun ahlak olduğu ve birçok aydınlanma düşünürü gibi Bacon da din unsuruna yönelik eleştirilerinin arka planında; o dönem için, kilise ve din adamları tarafından, ahlaki bir tutumun dışında, yapılan bir dizi uygulamanın olduğu aşikârdır.

Din karşısında bağımsızlığını kazanan! ahlakın kaynağını doğa yasasında bulan Bacon için “iyi” kavramı “yararlı” kavramıyla özdeşdir. Yararlı olan içinde iki erek taşır bunlar; bireysel iyilik ve toplumsal iyiliktir. Gerçek erdem ise toplumsal iyinin olduğu yerde söz konusudur. Topluluğun iyiliği, bireyin iyiliğinden önce gelir. Öncelik toplumun iyiliğidir. Topluma yararlı eylem gerçek eylemdir.¹³¹ Tam olarak bu noktada, acaba yeryüzünde bireysel ve toplumsal yararı istemeyen, evrensel bir din anlayışı var mıdır? Şeklinde bir soru sorarak Bacon’un ahlak konusunda, dinin ahlakla ilişkisinin bulunmadığı şeklindeki görüşleri üzerinde düşünülebilir.

Hiç şüphe yoktur ki; söz konusu ahlak olunca, Kant, defaatle üzerinde durulması gereken bir köşe taşı filozofu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahlak felsefesinde önemli bir yere sahip olan, Immanuel Kant’ın (1724–1804) amacı ahlak yasasına ulaşmaktır. Onun felsefesinin iki konusu vardır. Doğa ve Töreler. Bir yanda var olan her şey ile doğa, diğer yanda olması gereken özgürlükler alanı olan ahlak. Böylece teorik akıl ve pratik akıl ayırımına ulaşır. Teorik aklın amacı doğayı çözümlenmek iken, pratik aklın çalışma alanı ise etik ilkeler ya da ahlak yasasıdır. Ahlak yasasının temel iki özelliği vardır. Bu özellikler;

“Genel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir ilkeye göre eyle!” herkesin benim eylemeyi tasarladığım şekilde eylemesini isteyebilir miyim? Her durumda kendi kendime sormam gereken bu soruya gerçekten evet diyebiliyorsam “iyi” istencim var demektir. Bu duruma göre içselleştirilmiş muazzam bir eşitlik anlayışı var olacaktır, aynı zamanda aşırı kapital birikiminin eleştirisini de içinde barındıran bu düşünce günümüzde olağanca hızıyla yayılmakta olan kapitalist dünya görüşünü de temelde ahlaktan yoksun olarak nitelemektedir.

“İnsanlığı, kendinde ve başkalarında, hiçbir zaman bir araç olarak değil, hep bir erek olarak görerek eyle!” bu bir öğüt niteliğinde değil, ancak bir buyruktur.

Aklın mutlak yetkesini –otoritesini-kabul etmekle tipik bir aydınlanma düşünürü olan Kant, ahlaki eylem üzerinde akıl ve iradeden başka yetke olamayacağı savındadır. Immanuel Kant, Aydınlanmada sadece ”kuru bilimciliği” eleştirmek istemiştir. Çünkü kuru bilimcilik değerler alanının tahrip olmasına sebep olur.¹³² Kant’ın ödev ahlakının pratik hayata uygulanmasının şüphesiz bütün dünya yurttaşlarına huzurlu, takdire şayan bir hayat sunacaktır. Ancak Kant’ın felsefî anlayışı; ideal bir tutumun bile ötesinde, insanlığın çok uzağında bir yerlerde olduğu gerekçesiyle çokça eleştirilmiş, bir o kadar da önemsenmiştir. Bundan sonraki süreçten günümüze değin, ahlak kuralları genel olarak siyaset üreten kurumlardan tasfiye edilmiş veya edilmeye çalışılmıştır. Artık modern dünyada geleneksele ait olan her şey miadını doldurmuştu!

1864- 1920 yılları arasında yaşamış, ünlü Alman düşünürü ve sosyolog, Max Weber, ahlakı ikiye ayırmıştır. Mutlak erekler ahlakı ve sorumluluk ahlakı; Mutlak erekler ahlakına göre, bireyler, dinsel terimlerle doğru hareket eder ve eylemlerinin sonuçlarını Tanrıya bırakırlar. Sorumluluk ahlakına göre ise birey; eylemlerinin önceden kestirebilir, sonuçlarının hesabını vermek zorundadır. Weber sorumluluk ahlakını benimser. Siyaset mantık işidir;

¹³¹ Güntöre, **John Stuart Mill’in Ahlak Anlayışı**, s.58.

¹³² Güntöre, **John Stuart Mill’in Ahlak Anlayışı**, s.77.

ancak yalnızca mantıkla yapılamayacağı da kesindir. O halde, Siyaset nasıl yapılacaktır? Mutlak erekler ahlakıyla sorumluluk ahlakı bir araya geldiğinde yapılabilir. Çünkü bunlar mutlak zıtlar değil birbirlerinin tamamlayıcısıdır. Ancak ikisi bir araya geldiğinde gerçek bir insan, siyasete görev duygusuyla bağlanabilecek bir insan meydana gelebilir. Sonuç olarak siyasetin dayanağı, akıl ve ahlak birlikteliği olarak belirlenmiştir.

Ahlak kuralları, tarihsel süreç içinde her ne kadar farklı kaynaklara dayandırılmış ve farklı amaçlar uğruna dile getirilmiş olsalar da, toplumun olduğu yerde her zaman için; sosyal, siyaset, hukuk, iktisat vs. alanlarda, sınırlı da olsa, varlığını sürdürebilmiş, günümüze kadar ulaşabilmiştir.

Tarihin gidişatına yön veren düşünürlerin çabaları, Avrupa özelinde meydana gelen önemli siyasi gelişmelerle birleşince, özellikle on üçüncü yüzyıldan sonraki dönemlerde, toplumsal hayata bir dinamizm hâkim olmaya başlamıştır. Avrupa’da meydana gelen bu değişim giderek dünyaya yayılmış ve birçok toplum bu değişim-dönüşüm sürecine dâhil olmuştur. Özellikle, coğrafi olarak yakın olması sebebiyle özelde “Osmanlı Devleti” genelde ise “İslam Dünyası” üzerinde birçok alanda olduğu gibi siyaset-ahlak ilişkisinin yeniden düzenlenmesiyle ilgili türlü değişiklikler de kaçınılmaz hale gelmiştir. O dönem için yeni bir kültür anlayışı ve “hâkim” görüş olarak gösterilen “Modernite”nin: “Tüm geleneksel kurumların zamanını doldurduğu ve artık rasyonel kuralların işlediği yeni bir kültürün icat edilmesi gerektiği” savı, toplumsal alanda içselleştirilmemiş olmasına karşın, iktidar erkini ellerinde bulunduranların uyguladığı, başlıca siyasetleri olmuştur.

Farabi, siyasetin tabi olması gereken ahlakî temelleri ortaya koymak için “El-Medinetu’l-Fazıla” (Erdemli Toplum) isimli eserini kaleme alırken, İbn Rüşd, “Allah’ın Ahlakıyla Ahlaklanmak” ilkesini merkeze alan bir ahlak çağrısı yapmıştır. Maverdî, toplumların kurtuluşunu ve mutluluğunu yöneticilerin yüksek-üstün bir ahlak sahibi olmalarına bağlarken siyasal ahlaksızlığın önüne geçip ahlaklı bir siyaset tarzı inşa etmeye çalışmışlardır.¹³³ Tarihten, günümüzde, ahlak’ın siyaset, iktisat, sosyoloji, hukuk gibi bilim dallarıyla ilişkisini ele alan birçok düşünür vardır. Böylece, ödev ahlakı, **pürüten ahlak**, modern ahlak, postmodern ahlak, milli ahlak, sosyal ahlak gibi çeşitli kavramlar da ortaya çıkmıştır.¹³⁴ Bütün bu gelişmeler ahlak kurallarının “olmazsa olmaz” özelliğine vurgu yapmakla birlikte, ilgili ahlak kurallarının; ne ölçüde, nasıl, kim tarafından... uygulanacağı? gibi pek çok soru günümüze kadar popüleritesini korumayı başarmıştır.

Tarih boyunca ahlak kavramı çeşitli, ideolojiler, yönetim biçimleri, kültürler başta olmak üzere birçok alanda yapılan yanlışların üstünü örtmek için kullanılmıştır, bu durum, öncelikle ahlak kurallarına olmak üzere; ilgili ideolojiye, yönetim biçimine, kültüre veya dine de olumsuz etki ederek, bu alanlarda bir nevi tahribata, yozlaşmaya sebebiyet verebilmektedir.¹³⁵

Yanlış-doğru, kötülük-iyilik ve çirkin-güzel ayırımı yapmadan amacına ulaşmak için her türlü aracı mubah-meşru sayan “yarar” esaslı bir siyaset aklının yerine yanlışla karşı doğruyu, kötülüğe karşı iyiliği ve çirkinliğe karşı güzelliği savunarak amacının meşruiyetini aracın meşruiyetinde arayan bir siyaset ahlakına ihtiyaç olduğu, Modernite’nin toplumsal hayatta oluşturmuş olduğu derin çatlaklıklar, analiz edildiği takdirde, net bir şekilde anlaşılacaktır.¹³⁶

Kadim toplumlardan günümüze, ahlak kavramının, Kant’ın söylemiyle; “Üzerimde yıldızlı gök ve içimde ahlak yasası” şeklinde “eğer”lerden arındırılmış, kendi için amacına doğru bağımsız bir yol izlemenin aksine; daha çok, çeşitli emeller uğruna kullanılmış olduğu görülmüştür. Bu durum, çağdaş siyasal düşüncelerin gelişmesiyle son bulmaktan çok dinden

¹³³ Şerif Mardin, **Religion and Social Change in Modern Turkey The Case of Bediüzzaman Said Nursi**, Çev. Metin Çulhaoğlu, Ankara, Sunny Press, 1992, s. 19.

¹³⁴ Ramazan Yıldırım, “İtaat Ahlakından İsyân Ahlakına,” **Siyaset ve Ahlak**, 2007, <http://www.fikriyat.net/modules.php?name=News&file=article&sid=68> (20 Mart 2010)

¹³⁵ Ramazan Yıldırım, “İtaat Ahlakından İsyân Ahlakına,” <http://www.fikriyat.net/modules.php?name=News&file=article&sid=68> (20 Mart 2010).

¹³⁶ Mardin, **Religion and Social Change in Modern Turkey The Case of Bediüzzaman Said Nursi**, s. 5.

otonom-seküler bir ahlak anlayışının popüler hale gelmesi “kullanılabilirlik” açısından daha cazipti. Dolayısıyla dejenere olmak, ahlak kavramı için kaçınılmaz bir sonuç gibi görülmekteydi. Örnek olarak; “Ahlaki olan; üretim araçlarını halka arz etmek ve hayatın her alanında eşitlik sağlamaktır” şeklinde bir durumla karşılaşıldığında, ahlak sosyalist ideolojiyi meşrulaştırmak amacıyla veya “ahlaki olan; özel mülkiyete saygılı olmaktır” şeklinde bir durum, ahlakın, liberal ekonomi-politiği meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Daha sonraki süreçlerde, ilgili ideolojilerin uygulama aşamalarındaki yanlış yöntemlerin veya ilgili ideolojilerin bizzat iç dinamiklerindeki bir takım eksikliklerin, Ahlak sistemine mal edilebilir ki, edilmiştir. Buna benzer birçok örnek vermek mümkündür. Neyse ki bu noktada, ahlak felsefesi olarak “etik” devreye girecektir.

SONUÇ

Gelinen noktada; ahlak kurallarının birey üzerinde birer baskı aygıtına dönüşebileceği ve özgür düşüncüyü-eylemi engelleyebileceği gibi eleştirileri göz önünde bulundurarak, - bu anlamda, özellikle Şerif Mardin’in “mahalle baskısı” kavramı, geniş bir tarihsel süreç ve karmaşık toplum ilişkileri göz önünde tutularak, üzerinde düşünülmesi gereken bir kavramdır-siyaset alanının yanı sıra, yaşamın her alanında, ahlaki yaşam tarzının, rıza kavramı çerçevesinde içsel olarak kodlandığı bir “ahlak kültürü” anlayışı oluşturulmalıdır. Bu tarz bir kültür; ahlaklı siyaset ve özgür düşünce kavramları arasında bir köprü mahiyeti taşıyacaktır.

Netice itibariyle ahlakın, toplumsal hayatta mikro düzeyde bir takım olayları, durumları açıklamak veya meşrulaştırmak için “araç” mahiyetinde kullanılmasının yerine; başta siyaset olmak üzere, bürokrasi, hukuk, iktisat gibi, gerek toplumu gerekse tek tek bireyleri ilgilendiren alanları bir bütün olarak kapsayacak makro düzeyde, somut ve birçok yönde takdire şayan oldukları tartışma konusu bile edilemeyen ahlaki değerlerin, yaşatılması özelde ilgili topluma genelde ise bütün insanlığa daha yaşanılabilir bir hayat sunacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

I. Kitaplar/Makaleler

- ATEŞ, Toktamış, **Demokrasi**, İstanbul, Eser Matbaası, 1976.
- DEMİR, Ömer, **İktisat Ve Ahlak**, Ankara, Liberte Yayınları, Eylül 2003.
- FOUCAULT, Michel, **Bilginin Arkeolojisi**, Çev. Veli Urhan, İstanbul, Birey yayıncılık, 1999.
- GÜNTÖRE, S. Öztürk, **John Stuart Mill’in Ahlak Anlayışı**, İzmir, İlya Yayınevi, 1. Baskı, 2004.
- HEYWOOD, Andrew, **Siyaset**, Ankara, Liberte Yayınları, Şubat 2006.
- KEYMAN, Fuat, “Türkiye Siyasi Tarihi ve Demokratikleşme,” **Türkiyenin Politik Tarihi**, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya, Hüsnü Kapu, Ankara, Savaş Yayınevi, 2009.
- KIVILCIMLI, Hikmet, **Metafizik Sosyolojiler**, İstanbul, Sosyal İnsan Yayınları, 2008.
- MAALOUF, Amin, **Çivisi Çıkmış Dünya**, Çev. Orçun Türkay, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2009.
- MARDİN, Şerif, **Religion and Social Change in Modern Turkey The Case of Bediüzzaman Said Nursi**, Çev. Metin Çulhaoğlu, Ankara, Sunny Press, 1992.

MERİÇ, Cemil, **Işık Doğudan Gelir**, Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç İstanbul, İletişim Yayınları, 2008.

NİŞANCI, Şükrü, “Osmanlıdan Cumhuriyete Önemli Siyasal Akımlar ya da Türkiye’de Siyasetin Üç/İç Yüzü,” **Türkiyenin Politik Tarihi**, Ed. Adem Çaylak, Cihat Göktepe, Mehmet Dikkaya, Hüsnü Kapu, Ankara, Savaş Yayınevi, 2009.

OKTAY, Cemil, **Siyaset Bilimi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2003.

RUSSELL, Bertrand, **İktidar**, İzmir, İlya Yayınevi, 1. Baskı, 2003.

SAİD, Edward, **Oryantalizm**, Çev. Nezhiz Uzel, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 1998.

SANDER, Oral, **Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918’e**, Ankara, İletişim Yayınları, 1994.

ŞAHİN, T. Erdoğan, **Bilim, Bilimler ve Bilgi Alanları**, Ankara, Dikey Yayıncılık, 2006

ŞERİATİ, Ali, **Biz ve İktidar**, Çev. Ergin Kılıçtutan, İstanbul, Birleşik Yayıncılık, 3. Baskı, 1995.

TÜRKÖNE, Mümtazer, **Siyaset**, Ankara, Lotus Yayınevi, 7. Baskı, Ekim 2007.

TANNENBAUM, Donald, David SCHULTZ, **Siyasi Düşünce Tarihi (filozoflar ve fikirleri)**, Çev. Fatih Demirci, Ankara, Adres Yayınları, Şubat 2007.

VERGİN, Nur, **Siyasetin Sosyolojisi**, Ankara, Bağlam Arş. Dizisi, 2. basım, 2001.

YILDIRIM, Ramazan, **Siyaset Ve Ahlak, İtaat Ahlakından İsyan Ahlakına**, 2007, [Http://www.fikriyat.net/modules.php?name=News&file=article&sid=68](http://www.fikriyat.net/modules.php?name=News&file=article&sid=68) (20 Mart 2011).

II. İnternet Kaynakları

BAKKAL, Ali, **Medeniyet-Siyaset İlişkisi**, 2009, [Http://www.guneydogutv.com/author_article_detail.php?article_id=63](http://www.guneydogutv.com/author_article_detail.php?article_id=63) (2 Mayıs 2011).

KAPLAN, Yusuf, **Bir Siyaset Ve Ahlâk Semiyolojisi**, 2007, [Http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=4256&y=yusufkaplan](http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=4256&y=yusufkaplan) (20 Nisan 2011).

KAPANİ, Münci, **Politika Bilimine Giriş**, 13. Baskı, S.18 Ve 19, 2008, [Http://www.yedisu.org/upload/siyaset%20nedir.pdf](http://www.yedisu.org/upload/siyaset%20nedir.pdf) (5 Nisan 2011).

SEYYAR, Ali, **Sosyal Ahlak Nedir?**, 2008, [Http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sa.htm](http://www.sosyalsiyaset.com/documents/sa.htm) (5 Mayıs 2011).